

PREOCUPĂRI ALE OCÎRMUIRII MOLDOVEI ÎN DOMENIUL AGRICULTURII ÎN PERIOADA REGULAMENTARĂ

de ALEXANDRU ANDRONIC

În Moldova în perioada aplicării Regulamentului Organic, ale cărui dispoziții au fost caracterizate de Karl Marx ca „*expresie pozitivă a goanei după supramuncă goană pe care fiecare paragraf o legalizează*”¹, s-a observat în primul rînd o creștere considerabilă a suprafețelor arabile. Astfel, semănăturile din Moldova au atins o creștere de 30 % față de anul 1840. Raportînd cifrele pe categorii sociale Radu Rosetti a arătat că sporul rezultat într-un timp atît de scurt, se repartiza 65 % pe seama stăpînitorilor de moșii, explicînd acest spor în existența unor „întinderi aproape nemărginite” a pămînturilor boierești. El lasă să se înțeleagă că în această vreme agricultura din Moldova s-a dezvoltat exclusiv pe seama terenurilor necultivate anterior². De altfel și I.C. Filitti, a subliniat că „era firesc ca ocîrmuirea să se intereseze ~~indeaproape~~ de starea agricolă” a Moldovei în epoca Regulamentară, fără a explica însă această grijă³.

Preocupările din domeniul agriculturii în perioada aplicării Regulamentului Organic scot în evidență interesul deosebit manifestat în Moldova nu numai în ceea ce privește creșterea suprafețelor arabile ci și în direcția perfecționării administrării moșiilor⁴, introducerii noilor procedee de tehnică agricolă, urmărindu-se aplicarea în bună parte a experienței țărilor avansate⁵.

Gospodăria moșierească de tip feudal din Moldova a fost atrasă în relațiile de schimb pe piața internațională, și a început să producă din ce în ce mai multe cereale-marfă pentru țările din apusul Europei, unde datorită dezvoltării capitalismului și creșterii centrelor industriale, se produsese masive aglomerări de muncitori, a căror hrană trebuia asigurată⁶.

1 K. Marx, *Capitalul*, vol. I, ed. a IV-a, Ed. politică, București, 1960, p. 262.

2 Radu Rosetti, *Pentru ce s-au răsculat țăranii*, București, 1908, p. 106.

3 I.C. Filitti, *Domniile române sub Regulamentul Organic*, București, 1915, p. 587.

4 S. Diamandi, *O gospodărie moșierească din Moldova, în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în *Cercetări agronomice în Moldova*, Iași, 1968, p. 157-180; Alexandru Andronic, *Instrucțiunile unui moșier către vătaful său (1837)*, în „Studii”, 25, 1972, 3, p. 573-581.

5 Gh. Cristea, *L'expérience de l'école agricole de Roville (France) en Roumanie*, în *Revue Roumaine d'Histoire*, IV, 1965, 4, p. 823-839.

6 S. Columbeanu, *Economia domeniului feudal în Moldova și Țara Românească la începutul secolului al XIX-lea*, în „Studii”, 18, 1963, 2, p. 923 și urm.

În Moldova încă din anul 1834 domnitorul Mihail Sturza, ordona tuturor ispravnicilor să facă arături și semănături de toamnă, când oamenii aveau mai mult fin și cînd vitele erau mai puțin obosite, urmînd ca fiecare gospodar să are și să semene cîte 40 prăjini secară și totodată să are 80 prăjini pentru a fi semănate primăvara, 40 cu orz și 40 cu păpușoi. Domnitorul țării invoca textul Regulamentului Organic, potrivit căruia locuitorii, fiind eliberați de diverse obligații, deveneau disponibili să îndeplinească, chipurile, cu ușurință noile dispoziții ale Ocîrmuirii. În vederea aplicării cu strictețe a acestor dispoziții în Moldova s-a creat un întreg aparat de constrîngere, în scopul creșterii productivității muncii pe ogoare. Preocuparea de frunte a Ocîrmuirii din Moldova este de a ridica nivelul tehnic al agriculturii. Se iau măsuri pentru ca inventarul străvechi feudal, necorespunzător lucrărilor agricole pe suprafețe mari, să fie înlocuit cu unelte perfecționate, importate din străinătate. Astfel, Nicolae Suțu încă din 1837 manifesta interes pentru uneltele plugărești „aduse din Franța spre model” și menite să servească propășirii agriculturii din Moldova. Această constatare ne dovedește că o bună parte a boierimii din Moldova nu s-a limitat la lărgirea suprafețelor arabile, ci a manifestat preocupări directe în domeniul raționalizării agriculturii, prin folosirea uneltelor perfecționate, importate din Europa Occidentală.

Concomitent Ocîrmuirea trimite tineri să studieze în străinătate agricultura și face toate demersurile să aducă din străinătate specialiști agronomi și veterinari care să se statornicească în Moldova. Așa se explică măsurile luate prin înființarea Comisiei Centrale de Agronomie și Economie Rurală. Bioerimea se dovedește receptivă la ideile doctrinei fiziocrate, conform căreia sursa bogăției este agricultura, iar în avuție stă puterea. Aplicarea în practică a unor elemente ale doctrinei fiziocrate a fost considerată de unii boieri din Moldova drept calea de urmat pentru a ieși din rutina medievală în domeniul agriculturii. Iată de ce în Moldova, în timpul domniei lui Mihail Sturza, marii proprietari își valorifică produsele gospodăriilor, lărgesc suprafețele arabile, pun în aplicare principii referitoare la raționalizarea agriculturii prin introducerea de unelte și culturi noi, prin folosirea asolamentelor și acordarea importanței cuvenite creșterii vitelor și folosirii îngrășămintelor naturale, dar mai ales prin îmbunătățirea soiurilor vitelor, în care sens, era liberă să acționeze neîntîrziat Comisia Centrală de Agronomie și Economie Rurală⁹.

Interesul boierimii din Moldova pentru agricultură sporește. Odată cu tendința de a cuprinde în circuitul economic noi suprafețe arabile, fie prin punerea în lucru a suprafețelor neutilizate pînă acum, fie prin punerea loturilor țaranilor clăcași și mărirea arăturii boierești, se constată o

7 *Manualul Administrativ al Moldovei*, I, p. 451-452.

8 Arhivele statului București, Arhiva Istorică Centrală, fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice — Moldova, dosar 318/1837, f. 1.

9 Al. Andronic, *Ion Ionescu de la Brad și unele probleme în domeniul agriculturii din Moldova în anii 1840-1844*, în *Ion Ionescu de la Brad. Aniversarea a 150 de ani de la naștere*, Bacău, 1968, p. 205-207; Al. Andronic, Th. Ville, *Ion Ionescu de la Brad și unele probleme de ridicarea nivelului tehnic al agriculturii în Omagiu lui Ion Ionescu de la Brad*, Iași, 1957, p. 77.

preocupare permanentă pentru introducerea uneltelor agricole noi, însoțită de tendința de a mări șeptelul și a îmbunătăți rasa vitelor, nu numai pentru scopuri direct comerciale ci și în scopuri agricole, deoarece o conjunctură economică favorabilă, mai ales după pacea de la Adrianopol, permitea această intensificare economică.

Procesul de lărgire al pieții interne, creșterea populației orășenești, dezvoltarea manufacturilor și „fabricilor“, dar mai ales creșterea exportului de cereale-marfă, influențând favorabil prețul cerealelor, au avut urmări caracteristice epocii de destrămare a relațiilor feudalo-iobăgiste. Asistăm, în felul acesta, la antrenarea pe o scară din ce în ce mai largă a boierimii moldovene în relațiile marfă-bani.

Activitatea din domeniul raționalizării agriculturii își pierde caracterul diletant de la începutul secolului al XIX-lea și către mijlocul acestui secol îmbracă forma unor preocupări științifice, bazate și pe experiența altor state, pășindu-se la crearea învățămîntului practic ¹⁰.

Într-o strînsă legătură cu practica agricolă se află și măsura luată de Ocirmuire de a se acorda Școalei de arte și meșteșuguri din Iași fonduri pentru confecționarea uneltelor agricole noi ¹¹. Concomitent presa ieșeană populariza noile unelte agricole „mai ales plugul lui Mathiau de Dombasle, vestitul agronom francez, Directorul școlii de agricultură de la Roville din Franța ¹².

În Moldova la această vreme însuși domnitorul Mihail Sturza se dovedește a fi unul din reprezentanții cei mai conștienți ai marii boierimi de avantagiile agriculturii raționale. În consecință domnitorul îl folosește pe tînărul agronom Ion Ionescu specializat în Franța, la reorganizarea moșiei domnești de la Cioara. În acest scop tînărul agronom moldovean va întrebuița pe moșie instrumente noi de agricultură pe care le împrumută de la Academia din Iași ¹³. Ion Ionescu laudă intențiile lui Mihail Sturza, care își cumpărase din Franța pluguri Dombasle, comparînd eficacitatea acestora cu a vechilor pluguri moldovenești ¹⁴.

Pe moșiile sale Mihail Sturza avea un șeptel de vite bine organizat, productiv, și cu un inventar modern la vremea sa, și nu este de mirare că averea sa a crescut. Dacă ar fi să ne referim numai la Mihail Sturza este suficient să amintim că agronomul și crescătorul de vite Ion Ionescu a îngrășat un număr de corunte mari, cu care a mers spre vînzare la Viena, întorcîndu-se în moldova cu mulți galbeni ¹⁵. Dar în această perioadă se manifestă pe această linie a preocupărilor în domeniul agriculturii și un Balș, avînd la Bazieni o crescătorie de cai, sau un Bașotă, care investesc mult capital în organizarea propriilor lor moșii.

Perioada de care ne-am ocupat, deși se limitează numai la epoca Regulamentară, ne oferă totuși elemente certe privind interesul manifes-

10 Al. Andronic, I. Antohi, Gh. Asachi și unele probleme referitoare la introducerea învățămîntului practic în Moldova, în *Revista Arhivelor*, III, 1980, 1, p. 194-203.

11 Vezi anexa I.

12 *Icoana Lunii*, Iași nr. 47; *Albina Românească*, Iași, 1942, nr. 31 și 34.

13 Vezi anexa II.

14 *Albina Românească*, Iași, 1942, nr. 31.

15 Ion Ionescu de la Brad, *Vieașa mea de mine însumi*, Iași, 1889, p. 5.

tat de Ocîrmuire pentru ieșirea din rutina milenară în domeniul agriculturii, pentru adaptarea gospodăriei moșierești la noile condiții social-economice, pentru înființarea chiar a unui Institut agronomic, menit a crește cadre calificate atât de necesare agriculturii din Moldova¹⁶.

Același interes l-au manifestat numeroși boieri din Moldova și chiar domnitorul țării, care, folosind toate mijloacele posibile, au realizat acumulări de capital, element absolut necesar introducerii capitalismului în agricultură.

Fenomenul însă nu s-a generalizat, deoarece boierimea din Moldova, în marea ei majoritate, a produs cereale-marfă fără să investească capital în agricultură. Avînd la dispoziție brațe de muncă suficiente, asigurate prin legiuirea existentă în vigoare, acel cod al supramuncii după cum a fost caracterizat Regulamentul Organic, boierimea din Moldova și-a mărit veniturile prin extinderea suprafețelor arabile, reducerea loturilor țăranilor și prin înăsprirea exploatării țăranimii, care nu va întîrzia să-și manifeste nemulțumirea.

La sămeșie
Nr. 174

A N E X E

I

1840 iulie 18

Potrivit înaltei hotărîri a preainălțatului domn pusă pe anaforaua Epitropiei prin care încuviințează de a vă slobozi suma de 30 000 lei de către Visterie din capitalul de rezervă ce se află în visterie întru cumpărarea uneltelor trebuitoare pentru shoala de arte și meșteșuguri, aducerea maiștrilor din țări străine, de aceia Epitropia scriind pe de o parte visteriei de a slobozi această sumă, iar pe de alta scrie acelei sămeșii de a stărui spre împlinirea acelor bani din cari acum deodată va plăti D. Mihailic 4 620 lei cursul pieții în cari să cuprindă mergerea și întoarcerea sa în Transilvania cheltuiala drumului a zece maiștri, asemîne 4 000 lei în Comitetul Academic spre a se plăti la antreprenorii care s-au însărcinat de a aduce unelte engleze și altele ce nu se găsesc aice.

Arhivele Statului București, Arhiva Istorică Centrală, fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice — Moldova, dosar 318/1837, f. 48.

II

Prea Cînstită Epitropie a Învățăturilor Publice,

Pătruns fiind de nobilele pîrintești lucrări cu carile cînstita Epitropie vroești a întemia în Patrie cultura intelectuală și fizică a Moldovenilor umilit o rog de a binevoi a-mi încredința instrumenturile de agronomie ce le are în Academie spre a le supune ecșperienței acolo unde înălțimea sa a binevoit a mă orîndui spre a practica prințipiile economiei.

¹⁶ Vezi anexa III.

Cei dinții ani ai carierei mele avînd a fi jertfiți unei cu deamăruntul cercetări de toate acele bune ce sînt pusă în practică în Patrie în ramul agriculturii, tot odată am socotit ca făcînd economie și de timp să nu-l las să treacă fără de a supune cercetării și acele bune ce sînt pusă în practică în alte țări; aceasta motivează îndeștul cererea ce fac și nădăjduiesc că dacă voi fi norocit de a dobîndi instrumentile pe carile mă îndatoresc a le păstra întru a lor întregime și a le trimite dela Cioara ori și în ce timp să vor cere și depre carile voiu avea o îndeștulă cunoștință despre a ior merite, apoi cred că cinstita Epitropie nu va pregeta de a hotări cumpărarea acelor instrumente ce acum sînt încuviințate de cercare și despre a căror merite în sine nu am nici o îndoială și cu carile practicește m-am slujit la Institutul agronomic dela Rovil, instrumente a căror cumpărare pe loc să va sui la loc de galbeni și numai acea sumă de galbeni vom putea avea toate instrumentele și mașinile ce sînt trebuitoare în economie, nu va trebui altă somă pentru a li avea aici în patrie, decît soma trebuitoare pentru a lor aducere precum și a cumpărării unei mașini de îmblătît, cumpărarea ce trebuie a o întîrzie din pricină de pe anul viitor în Paris are a să da premii aceluia ce va face mașina cea mai bună de îmblătît.

Rămîn al cinstitei prea plecată și umilită slugă

ION IONESCU PITAR

Arhivele Statului București, Arhiva Istorică Centrală, fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice — Moldova, dosar 318/837, f. 5.

III

J U R N A L

Astăzi vineri în 15 Ianuarie 1843, adunîndu-se mădulările Comisiei centrale de Agronomie și Economie rurală au luat tratație ca după o îndeșlungată întrerupere a lucrărilor Comisiei urmată din așteptarea dizlegării asupra propunerilor sale în care diastimă nu s-au produs nici un rezultat în privința economiei rurale, Comisia s-au întrunit spre a să sfătui despre mijloacele cele mai nimerite prin care ea ar putea răspunde cătră scopul înființării sale.

Luînd deci în vedere că cu toată îngrijirea Departamentului și cu buna plecare a mădulărilor acestei Comisii în a ei organizație de astăzi îi lipsesc organe de a putea aplica ori ce măsură favoritoare; s-au încredințat că în Economia rurală nu sînt de agiuns numai povățuiri în scris, ci o practică povățuire în lucrare și o creștere a oamenilor ce au a împlini asemenea îndeletniciri, ar putea aduce neîntîrziată îmbunătățire în Economia rurală.

Drept aceia, nimic nu poate mai bine înființa acest scop de mare folos pentru țară decît așezarea unui Institut agronomic, cerut chiar de legiuirea Regulamentului Organic Cap. III, anexa litera F § LXVI, în care să rînduește a să așăza lângă Eși acel Institut spre a să învăța teoria și practica economiei rurale.

Un asemenea așezământ atârând de Epitropia învățăturilor s-ar putea înființa acuma cu mare înlesnire pe una din moșiile Seminariei aflătoare lângă Capitalie, care deși precum Comisia au aflat lăaturalnic încă mai înainte sânt înposesuite dela Sf. Gheorghe viitor pe 6 și 12 ani totuși atât protimisie a folosului obștesc cât și termenul neertat de legi sânt de agiuns a desființa o asemenea alcătuire cind despre altă partt venitul obicinuit a unei înposesuiri prin o administrație bine orînduită nesmintit s-ar spori spre întîmpinarea cheltuielilor ținerii acestui așezământ.

În acest institut pus sub direcția unui agronom practic s-ar paradosi în termen de 2 ani deodată numai curat practica Economiei rurale la fii de vataji și alți tineri din deosebite ținuturi care apoi cu cunoștință vor putea introduce în țară metodurile ce vor deprinde și îi vor sluji de organe a tuturor îmbunătățirilor în ramul economiei ce s-ar încuviința de guvern.

Totodată Comisia află de cuviință a pofti pe cinstitul Departament de a să îngriji despre altă parte ca să se treacă în budgetul Statului somele neapărate pentru întâmpinarea cheltuielilor de lucrările Comisiei.

Aceasta fiind singurul mijloc de a putea răspunde cu folos înființării acestei Comisii să se scrie Departamentului să mijlocească la Epitropia învățăturilor publice de a înființa cât să va putea mai în grabă acel institut de agronomie pentru care comisia este gata a alege localul, a propune atât planul organizației cât și pe Directorul unui asemenea institut.

IORDACHI GHICA vistiernic BELDIMAN VORNIC
G. ASACHI agă

Arhivele statului Iași, Tr. 1772, dosar 43978, f. 11.

PREOCCUPATIONS DE GOUVERNEMENT DE LA MOLDAVIE DANS LE DOMAINE DE L'AGRICULTURE PENDANT LA PERIODE REGLEMENTAIRE

Résumé

En Moldavie pendant la période de l'application du Règlement Organique on observe une augmentation considérable des superficies arables, accompagnée de certaines préoccupations du Gouvernement dans le domaine du perfectionnement des procédés concernant la technique agricole et d'amélioration des espèces du bétail.

De cette façon la ferme de type féodal du grand propriétaire terrien est attirée par les relations d'échange du marché intérieur et ensuite du marché international aussi, en produisant des céréales-marchandise.

Les grands propriétaires fonciers mettent en pratique certains éléments de la doctrine physiocrate, parce qu'ils acceptent les moyens techniques qui leur permettent de dépasser la routine médiévale dans le domaine de l'agroculture, sans modifier les relations socio-économiques.

Les annexes comprennent trois documents originaux, parmi lesquels une demande de Ion Ionescu de la Brad pour l'emploi des instruments agricoles nouveaux importés de l'étranger, qui se trouvaient à l'Académie de Iassy, sur le domaine de Ciora ju Voivod Mihail Sturza.